

Runer frå utgravingane i Trondheim bygrunn 1971–94

Med eit tillegg av nyfunne innskrifter elles frå byen (N774–N894)
Av Jan Ragnar Hagland

(Manus til "Norges Innskrifter med de yngre Runer" (NlyR) bind 7)

KJØPMANNSGATA 20-26 (FOLKEBIBLIOTEKSTOMTA)

VI. INNSKRIFTER ELLES MED SETNINGSFORM

[838] N-76075. (Tidlegare omtala: Hagland 1986: 50; 1990b [44].)

Innskrifta står på eit runekjevle av tre, avbrote i den eine enden. Den bevarte delen er 109 mm lang, 9-14 mm brei og 6-9 mm tjukk. Funnet vart gjort i 1981, felt FG, hovudfase 8. Det vil seia arkeologisk datering av funnkonteksten til tida mellom første og fjerde kvartal av 1200-talet.

Det er runer på den eine breisida. Innskrifta er 98 mm lang og runene 9-14 mm høge. Ein liten del av toppen på r. 1 er no borte, slik at det ikkje lenger er kontakt mellom stav og kvist. Det er likevel ingen tvil om at lese måten her skal vera **l**. Kvisten på r. 3 (**t**) går ut eit lite stykke ned frå toppen av staven. Same utforming har r. 14 (**d**). Lesemåten av r. 8 er uviss. Treet er noko nedslite på det punktet av kjevlet, men det er likevel spor av to kvistar til venstre, jamvel om dei (1993) er svært svake. Med eit lite atterhald må runa lesast som **o**. Nedre del av r. 13 og 14 borte på grunn av avskaling i veden. Det skaper likevel ingen problem for lese måten av desse to runene. R. 14 er punktert - bruk av stereolupe viser utvetydig punktering tett inne ved staven i nivå litt under nedre ende av kvisten. Det er difor ingen tvil om at runa må lesast som **d**. Av r. 16 er berre den midtre delen av staven bevart. Nedre del er borte på grunn av avskaling i veden, og øvre del er borte fordi kjevlet er brote av på skrått over den runa. Nedre del av ein kvist som ser ut til å ha gått opp mot toppen av staven, er likevel bevart. Det kan difor vera rimeleg å rekna med at det er restane av ein **t** vi har å gjera med her. Det er eitpunkts ordskilje mellom r. 3 og 4, r. 6 og 7, r. 10 og 11, r. 14 og 15:

┌ 11. Y | Y . ' 4(?) Y 1 . | 1 11 . 11 (?) [---
l a t · m i k · s o (?) f a · i n a d · a t (?) [---

Lát mik sofa í náð at [--- `Lat meg sova i miskunn, slik at---

Innskrifta synest å gi god språkleg meining så langt ho rekk. Skiljeteikn mellom grafiske ord er gjennomført med unnatak av prep. *í* (r. 11) som ikkje er utskild for seg. Slik samanskriving i preposisjonsuttrykk er vanleg også i handskrift med latinske bokstavar.

Spørsmålet om r. 8 er **o** eller om det i røynda berre er ein stav vi har der og såleis må lesa teiknet som **i**, rokkar ikkje ved den sida av saka. I det siste tilfellet vil vi måtta gå ut frå at sekvensen **sifa** står for verbet *sefa*, som tyder "lindre, mildne, berolige" (Blöndal) eller "berolige en saaledes, at Sindets Heftighed stilles" (Fritzner). Pronomenet *mik* vil i tilfelle stå som direkte objekt i ei slik setning. Eit argument til støtte for den litt usikre lese måten av r. 8 som **o**, er at dette verbet "især" vert brukt i refleksiv form: *sefask*, slik at vi helst ville venta å finna den forma om det var dette verbet vi har å gjera med spesielt i ein konstruksjon som den vi har her.

Med r. 8 lesen som **o** får den bevarte delen av innskrifta helst form av å vera del av eit front ønske eller ei lita (kvelds)bøn. Det siste **a** kan nemleg godt sjåast som innleiing til ein final konstruksjon: `slik at', `så' e.l.

Lese slik ser vi at innskrifta nyttar **d** for å markera /ð/ i **nad** - *náð* f. - "nåde, miskunn". Det vil i så fall vera eit relativt seint drag, men som vi har parallellar til i innskrifter som tentativt har vore tidfeste til ca. 1300. Øye krk I (N079) har på tilsvarande vis **moder** for *móðir*, Hamre I (N297) **bidir** og **nidri** for *biðit* (pres. 2. p. pl.) og *niðri*. Årdal II (N345) har **gutrit** for *Guðrið* f. Å finna dette draget i ei innskrift som arkeologisk er datert til tida mellom ca. 1225 og 1275, må vi såleis kunna venta oss. Draget kan òg vera eit argument for at innskrifta er noko yngre enn den arkeologiske dateringa. På den andre sida har vi heller ikkje så nøyaktige opplysningar om kva tid ein først tok til å bruka **d** for stemd dental spirant, at det finst sterke argument mot å tidfesta innskrifta innom det nemnde tidsrommet. Den fritt framsagde bøna synest ikkje å ha vore så uvanleg, i alle fall ikkje mot slutten av mellomalderen (jf. KLNII: 502ff). Om denne innskrifta skal oppfattast som ei religiøs bøn, må ho helst sjåast som ei slik fri bøn, i motsetnad til eit fast inventar av ferdigformulerte påkallingar slik som *Pater noster* og *Ave Maria*. Vi har visse opplysningar om forholdet mellom bøn på latin og bøn på folkespråket i det svenske seinmellomalderlege verket *Själens tröst* (Henning ed. 1954-56). Det forholdet kan ha relevans for teksten i denne innskrifta. Lesaren av *Själens tröst* vert rådd til å be på det språk han eller ho best forstår, altså på sitt eige mål. Ein kan òg be på latin vert det sagt, og også det er godt - ein skal be bøner til Guds heider på det språk ein tykkjer er best, heiter det. I ei fri bøn vil ein lett forstå at valet av språk såleis ville gi seg sjølv (jf. Gustavson 1991: 557f, sjå òg Stefán Karlsson 1990: 146f).

Med den avgrensa konteksten vi har for innskrifta, og den relativt seine dateringa, er det likevel grunn til å peika på ein spesiell bruk av verbet *náða* i litt yngre islandsk, der det òg kan nyttast om å utøva "realistisk elskov", som det har vore uttrykt. Også uttrykket *sofa í náð* vil vel kunna oppfattast som synonymt med nett det tydingsinnhaldet, om ein ønskjer å la tolkinga gå i den lei (jf. Knirk 1981: 54f). I så fall vil det her vera tale om ein bøn med eit noko meir konkret og fysisk innhald enn ei religiøs kveldsbøn!